

*A yellow bird
With a yellow bill
Was perched upon
My windowsill*

*I lured him in
With a piece of bread
And then I smashed
His fucking head...*

TRADITIONEEL MARSLIED IN HET AMERIKAANSE LEGER

‘Onze onbekendheid met het kwaad dat ons wacht, en ons vergeten van het kwaad dat was, zijn genadige voorzieningen der natuur, die ons dit korte en droeve bestaan doen verduren, ons behouden van bitterheid en het teisterend besef dat alle kwaad zich herhaalt.’

SIR THOMAS BROWNE

I

September 2004

Al Tifar in de provincie Ninive, Irak

In de lente probeerde de oorlog ons te doden terwijl de dagen warmer werden en de vlakten van Ninive groen kleurden. We patrouilleerden door het heuvelland rond de steden en dorpen, beklommen de hellingen en schreden op goed geluk door het hoge gras, als pioniers die een eerste pad effenden door de verwaaide wildernis. Als wij toegaven aan onze slaap, drukte de oorlog in gebed zijn duizenden ribben tegen de grond. Als wij door onze uitputting heen zwoegden, waren zijn ogen wit en wijd open in het duister. Als wij aten, vastte de oorlog, gevoed door zijn eigen ontberingen. De oorlog had gemeenschap, schonk het leven aan nieuwe telgen en verspreidde zich als een woekerend vuur.

En toen werd het zomer en probeerde de oorlog ons te doden terwijl de hitte alle kleur uit de vlakten bleekte. De zon stak in onze huid en de oorlog stuurde zijn burgers de schaduwen in van witte gebouwen. Het zonlicht dompelde alles in een waas, alsof er een sluier voor onze

ogen hing. Elke dag weer probeerde de oorlog ons te doden, maar vooralsnog zonder succes. Niet dat onze veiligheid gewaarborgd was. We waren niet voorbestemd te overleven. We waren hoe dan ook niet voorbestemd, tot niets. De oorlog zou pakken wat hij pakken kon. Hij was geduldig. Voor hem deed het er niet toe welke oogmerken je had, waar je grenzen lagen, of je geliefd was bij velen of bij niemand. Als ik sliep, die zomer, kwam de oorlog tot me in mijn dromen en liet me zijn enige doel zien: doorgaan, niets anders dan dat, doorgaan. En ik wist dat hij zijn zin zou krijgen.

Tegen september had de oorlog talloze slachtoffers gemaakt. Hun lichamen lagen her en der langs de gehavende wegen en straten. Ze waren verstopt in stegen, werden ontdekt in de dalen tussen de heuvels. In stinkende hopen lagen ze, hun gezichten groen opgezwollen, allergisch nu voor alle leven. De oorlog had zijn best gedaan om iedereen te doden: mannen, vrouwen, kinderen. Maar van soldaten zoals Murph en ik had hij er nog geen duizend te pakken gekregen. Dat getal had nog betekenis toen het seizoen aanbrak dat voor herfst moest doorgaan. Murph en ik waren het eens: we wilden geen van beiden de duizendste gevallene zijn. Als we later sneuvelen, niets aan te doen, maar het getal duizend moest de mijlpaal van iemand anders worden.

Het was nauwelijks merkbaar dat het intussen september was, al weet ik nu dat die maand het beginpunt was van alles wat ooit van belang zal zijn in mijn leven. Het daglicht deed er hooguit wat langer over om de stad Al Tafar te bereiken, zich te verheffen achter het dunne

lijnenspel van daken en hoekige straten die zelf nog in duisternis waren gehuld. Langzaam viel het over de gebouwen in de stad, wit en geelbruin, muren van leem en daken van golfijzer of beton. De hemel was onafzienbaar, met een netwerk van wolken. Er stond een bestendige wind vanaf de verre heuvels waar we het hele jaar hadden gepatrouilleerd. Een koele luchtstroom langs de minaretten die hoog boven het oude centrum oprezen, door straatjes met flapperende groene luifels, uitvloeiend over de kale velden die de stad omringden, hier en daar gestuit door de verschansingen waarachter de lopen van onze geweren omhoogstaken. Ons peloton had zijn positie ingenomen op een dak. Het eerste ochtendgloren werd doortrokken met grijze vegen. Het was nog zomer, in feite. Een zondag, geloof ik. We wachtten.

Vier dagen lang kropen we al over het dakgrind. We gleden weg op de lege koperen hulzen van kogels die we hadden verschoten. We kromden onszelf in karikaturale houdingen, schuilend achter de lage, witgekalkte borstwering van het dak. We bleven wakker op amfetaminen en angst.

Ik richtte me behoedzaam op en tuurde over de borstwering, probeerde het lapje wereld af te speuren waarvoor wij verantwoordelijk waren. De gebouwen aan de overkant golfdén door het metalige groen van mijn geweevizier. Overal lagen lijken van de vuurgevechten die in de voorbije vier dagen waren geleverd tussen onze posities en de rest van Al Tifar. In het zand, aan flarden en geknakt, hun witte gewaden donker van het bloed. Een paar van hen lagen nog te branden tussen de coniferen

en de plukken hoog gras, rookwalmen met de zware geur van motorolie, smeulende lichamen in de frisse ochtendlucht.

Ik draaide me om en liet me weer wegzakken achter de borstwering, stak een sigaret op en schermde de gloeiende punt af met mijn handpalm. Ik nam diepe halen. De rook die ik uitblies week uiteen tegen de overkapping van het dak en loste langzaam op. De askegel werd groter en groter en bleef onwaarschijnlijk lang hangen voordat hij afbrak.

De rest van het peloton begon zich ook te roeren op het dak, gestommel en gescharrel in het onvaste licht van de ochtendschemering. Sterling zat al de hele tijd met zijn geweer over de rand van de borstwering, indommend en opschrikkend. Af en toe kwam zijn hoofd met een ruk omhoog en keek hij over zijn schouders om te zien of iemand hem betrapt had. Hij schonk me een brede, vermoeide grijns in het terugwijkende duister, hief zijn wijsvinger en wreef een drupje tabasco in zijn ogen om wakker te blijven. Hij draaide zich weer naar onze sector en ik zag hoe zijn spieren zich aanspannen onder het gewicht van zijn uitrusting.

Rechts van me was Murphs ademhaling, vertrouwd en rustgevend. Ik was gehecht geraakt aan de regelmaat ervan, die alleen werd verbroken als hij werktuiglijk in het donkere, bitter ruikende plasje kwatte dat zich stevast tussen ons vormde als we ergens zaten. Hij glimlachte naar me. ‘Ook een pruim, Bart?’ Ik knikte. Hij reikte me een blikje Kodiak aan en ik doofde mijn sigaret, nam een pluk en stak die achter mijn onderlip. De natte tabak

was scherp en deed mijn ogen tranen. Ik spuugde een straal sap in het plasje tussen ons in. Ik was wakker. De stad trad naar voren uit de ochtendgrauwheid. Achter het veld met de lijken hing hier en daar een witte vlag in een donkere raamopening, als vreemdsoortige vitrage, omlijst door de scherven van de kapotte ruiten. De openingen zelf bevonden zich in witgekalkte huizen en gebouwen waarvan het wit steeds heller werd in het vroege zonlicht. De nevel die in de nanacht vanaf de Tigris over het land was getrokken loste zich op en onthulde de schaarse tekenen van wat er nog aan leven was in deze omgeving. Hier en daar een witte ‘niet schieten’-lap, wapperend in het briesje dat vanuit de heuvels door de stad trok.

Sterling tikte op het glas van zijn horloge. We wisten dat het lied van de muezzin nu elk moment als een weefsel van bedrukkende mineurnoten uit de minaretten kon golven om de gelovigen tot het gebed op te roepen. Het was een teken en we kenden de betekenis: dat er wederom uren waren verstreken, dat we opnieuw dichterbij ons einddoel waren, al bleef dat net zo vaag en amorf als de ochtend- en avondschemeringen waarmee het dichterbij kwam.

‘Alert, mannen!’ zei de luit op een dwingende fluistertoon.

Murph ging rechtop zitten en werkte op zijn gemak een dot smeermiddel in de pompactie van zijn geweer. Hij pompte een kogel in de kamer en zette zijn wapen met de loop tegen de lemen borstwering. Hij staarde naar het hoekige grijze lijnenspel aan de overkant van het zanderige veld, waar de straten en stegen van de stad ein-

digden. Ik kon zijn blauwe ogen zien, het web van rode lijntjes in het wit. Ze waren de afgelopen maanden steeds dieper in hun kassen gezakt. Soms keek ik naar hem en waren zijn ogen weinig meer dan kleine schaduwplekken in zijn gezicht, twee schijnbaar lege holten. Ik liet de grendel van mijn eigen geweer een kogel in de kamer duwen en knikte hem toe. 'Daar gaan we weer,' zei ik. Hij glimlachte met één mondhoek. 'Altijd hetzelfde,' zei hij.

We waren in de eerste uren van de slag bij dit gebouw aan de stadsrand beland, toen de maan als een gele spaander aan de hemel stond. Er had geen licht gebrand. Ons legervoertuig boorde zich door een gammele omheining waarvan de donkerrode verf amper te onderscheiden viel van de vele roestplekken. De loopplank was nog niet neer of het hele peloton stormde naar buiten. De mannen van de eerste sectie renden door naar de achterkant en de rest verzamelde zich aan de voorkant, zodat we de voor- en achterdeur gelijktijdig konden intrappen. We denderden door het gebouw, traptten overal deuren in en doorzochten de kamers bij het licht van onze geweer-schijnwerpers; dunne bundeltjes die te zwak waren om veel meer te zien dan het stof dat we deden opwarrelen. In sommige kamers waren alle meubels omvergegooid. Kleurige vloerkleedjes hingen voor ramen waar de ruiten uit waren geschoten. We troffen niemand aan. Soms dachten we beweging te zien en schreeuwden we tegen mensen die er niet waren dat ze moesten gaan liggen. Zo gingen we van kamer naar kamer tot we op het dak stonden. Het dak bood uitzicht op het veld. Het veld

was vlak en kaal, en de stad aan de andere kant ervan was donker.

Bij het ochtendkrieken van de eerste dag stapte Malik, onze tolk, het platte betonnen dak op en kwam naast mij zitten, met zijn rug tegen de borstwering. De zon was nog lang niet op, maar het leek al licht omdat de hemel zo wit was, met sneeuw beladen leek het wel. Zo te horen werd er overal in de stad gevochten, maar het had ons nog niet bereikt. Alleen het geluid van granaatinslagen en mitrailleurs, en van de helikopters die in de verte vrijwel loodrecht uit de lucht zakten, waren tekenen dat we ons in een oorlog bevonden.

‘Ik ben in deze buurt opgegroeid,’ zei Malik.

Zijn Engels was onberispelijk. Er zat een wat kelige klank in zijn stem, maar niet overheersend. Ik oefende graag mijn povere Arabisch met hem, de uitspraak van bepaalde woorden. ‘*Shukran.*’ ‘*Afwan.*’ ‘*Qumbula.*’ *Dank u. Graag gedaan. Bom.* En hij hielp me graag, maar eindigde onze gesprekjes altijd met: ‘Vriend, ik moet alleen Engels spreken. Anders leer ik het nooit.’ Hij had Engelse taal- en letterkunde gestudeerd toen de oorlog uitbrak, en toen de universiteit haar deuren sloot had hij zich bij ons aangesloten. Hij droeg een kaki broek, een versleten hemd dat er elke dag uitzag alsof het vers gestreken was, en een kap met kijkgaten over zijn hoofd, een masker dat nooit af ging. Toen Murph en ik er een keer naar vroegen, had hij zijn wijsvinger een streep langs de rand van de kap laten beschrijven, ter hoogte van zijn strottenhoofd. ‘Als ze weten dat ik jullie help, maken ze me af. Mij en mijn hele familie.’

Murph kwam op een holletje en diep voorovergebogen naar ons toe, vanaf de andere kant van het dak, waar hij Sterling en de luit had geassisteerd bij het opstellen van de mitrailleur. Zijn manier van bewegen leek me een teken dat de bruine verdorde vlakte hem steeds meer op zijn zenuwen begon te werken, de platheid van de woestijn die nog benadrukt werd door de verre contouren van de heuvels.

‘Hé, Murph,’ zei ik, ‘dit is Maliks ouwe buurt.’

Murph dook haastig naast ons neer en leunde tegen de borstwering. ‘Waar woonde je dan?’ vroeg hij.

Malik stond op en wees naar een groep gebouwen die in zonderlinge, net niet haakse hoeken op elkaar stonden, alsof ze van nature bij het landschap hoorden. Ze stonden aan de overzijde van het veld, ter hoogte van waar onze sector begon. Nog iets verder voorbij de buitenwijken van Al Tifar bevond zich een boomgaard. Overal aan de randen van de stad zag je schijnbaar toevallig ontstane vuurtjes, gestookt in olievaten en op vuilnishopen. Murph en ik kwamen niet overeen, maar we zagen waar Malik op wees.

‘Mevrouw Al-Sharifi plantte altijd hyacinten op dit veld.’ Hij spreidde zijn handen en bewoog zijn armen in een weids gebaar dat iets uitnodigends had.

Murph trok aan de zoom van Maliks gestreken hemd. ‘Voorzichtig, man. Je maakt jezelf een doelwit voor ze.’

‘Een excentrieke oude weduwe was ze.’ Hij bleef staan, met zijn handen op zijn heupen, zijn ogen dof van uitputting. ‘De andere vrouwen waren altijd stikjaloers op die bloemen.’ Malik lachte. ‘Ze beschuldigden haar van

hekserij omdat ze ze altijd zo mooi in bloei kreeg.' Hij legde zijn handen op de rand van de borstwering. 'Bij de gevechten van vorige herfst is alles verbrand, en ze heeft dit jaar geen moeite meer gedaan om nieuwe bloembedden aan te leggen.' Hij viel stil.

Ik probeerde me voor te stellen hoe het was om hier te wonen, maar dat lukte niet, hoewel we menigmaal door de straten hadden gepatrouilleerd waar hij het over had, en thee hadden gedronken in de schamele huisjes, en ik de broze geaderde handen had geschud van de oude mannen en vrouwen die er woonden. 'Malik,' zei ik, 'als je nu niet snel gaat zitten, krijg je een kogel in je kop.'

'Jammer dat jullie die hyacinten nooit hebben gezien,' zei hij.

En toen begon het. Een aaneenschakeling van momenten die haar eigen volgorde leek te hebben, los van de omstandigheden, welomlijnd en ongrijpbaar tegelijk, als de eindeloze cijferreeks van een irrationaal getal. Lichtspoormunitie uit de donkere gebouwen aan de overkant van het veld, en een veelheid van kogels voor elke fosforescerende streep. We hoorden ze de lucht rond onze hoofden verscheuren en inslaan in het leem en beton. We zagen Malik niet sterven, Murph en ik, maar zijn bloed spatte op onze uniformen. Toen het bevel kwam het vuren te staken, keken we over de rand van de borstwering en lag hij daar beneden in het zand, in een uitdijende plas bloed.

'Hij telt niet mee, hè?' vroeg Murph.

'Lijkt me niet, nee.'

‘Hoeveel zijn het er nu, denk je?’

‘Negenachtentzestig, negenzeventig, zoiets. We moeten het maar even in de krant opzoeken als we terug zijn.’

Het viel me op dat moment niet op dat we er kil en afstandelijk over spraken. Daar was niets opvallends aan, het was volstrekt normaal als er iemand werd doodgeschoten. En nu ik hier, in de veilige beslotenheid van een blokhuut in de Blue Ridge Mountains, terugdenk aan mijn houding als eenentwintigjarige soldaat, komt die me voor als iets noodzakelijks. Ik moest verder. En om verder te kunnen, moest ik de wereld met een heldere blik bezien en me richten op de hoofdzaken. We konden alleen aandacht schenken aan het uitzonderlijke, en de dood was niet uitzonderlijk. Uitzonderlijk was de kogel met jouw naam erop, de berm bom die speciaal voor jou was ingegraven. Dat waren de dingen waar we oog voor moesten hebben.

Ik dacht daarna haast nooit meer aan Malik. Hij was een bijkomstige figuur die alleen betekenis leek te hebben in relatie tot mijn voortbestaan. Bij mijn training was me het idee bijgebracht (zonder dat ik het met zo veel woorden had kunnen uitspreken) dat de oorlog de Grote Gelijkmaker was, het fenomeen dat als geen ander mensen deed samenkomen. Bullshit. Oorlog is de grote egoïstenmaker: hoe ga jij er vandaag toe bijdragen dat ik overleef? Sterven was een goede manier. Als jij vandaag het loodje legt, stijgt de statistische kans dat ik dat niet doe. Jij bent niks, dat is het geheim: een uniform in een zee van nummers, een nummer in een zee van stof en zand. En op de een of andere manier dachten we dat die num-